

УДК: [377.8+378]:373.2

викладач кафедри педагогіки, аспірантка Новик І.М.

Педагогічний інститут

Київській університет імені Бориса Грінченка (м. Київ)

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ДІАГНОСТУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ШЕСТИРІЧНИХ УЧНІВ

Анотація. У статті розкривається роль пізнавального інтересу дітей шестирічного віку в майбутній навчальній діяльності; подано динаміку інтересу та орієнтовні методики діагностування допитливості та пізнавальних інтересів шестирічних учнів.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, діагностика, методика.

Аннотация. В статье раскрывается роль познавательного интереса детей шестилетнего возраста в будущей учебной деятельности; представлена динамика развития познавательного интереса, а также ориентировочные методики диагностирования любознательности и познавательных интересов у шестилетних учеников.

Ключевые слова: познавательный интерес, диагностика, методика.

Annotation. The article deals with the role of six years old children's' cognitive interest in future training activities, as well as the dynamics of interest and approximate methods of cognitive curiosity and six years old children's' interest diagnosis.

Keywords: cognitive interest diagnosis, method.

Вступ. На сучасному етапі провідною метою освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж всього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Конституція України проголошує людину найбільшою цінністю держави. Враховуючи соціальний

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.

запит, головною метою педагогічної науки, як зазначено в Законі України «Про освіту», є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного, міцного психологічного і морального здоров'я [1].

Відповідно до указу Президента України № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» одним із основних завдань даної стратегії є перебудова навчально-виховного процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей. А для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити у загальній середній освіті розроблення методик раннього виявлення та проведення діагностики дітей [2].

В умовах реформування змісту освіти початкова школа покликана забезпечити гармонійний і всебічний розвиток особистості, виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь та навичок, умінь і навичок здорового способу життя. Актуальною ця проблема є й для майбутніх першокласників, для яких характерними є нова соціальна ситуація розвитку та новий провідний вид діяльності – навчальна. Тому в психолого-педагогічній науці набули актуальності дослідження, спрямовані на визначення розвитку пізнавальних інтересів дітей шестирічного віку, що виступають рушійною силою у майбутній навчальній діяльності дітей.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають в обґрунтуванні необхідності освоєння вчителями початкових класів діагностичними методиками розвитку пізнавальних інтересів дітей, які вступають до школи; у підбірці орієнтовних методик діагностування пізнавальних інтересів дітей шестирічного віку.

Виклад основного матеріалу статті. Пізнавальний інтерес є одним із основних напрямків, що визначає готовність дітей шести років до навчання в школі. Як зазначає О. Проскура, «Готовність – це інтегративна характеристика

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.
психічного розвитку дитини, яка складається на завершення дошкільного дитинства і включає компоненти, що зумовлюють успішну адаптацію дитини до умов і вимог школи» [3, с. 189].

Аналіз наукових джерел показав, що пізнавальний інтерес – вибіркова спрямованість особистості на предмети і явища дійсності. Ця спрямованість характеризується постійним прагненням до пізнання, до нових, повніших і глибших знань. Пізнавальний інтерес у шестирічних дітей виступає як засіб залучення до навчання, засіб активізації мислення дітей, який змушує переживати і захоплено працювати (А. Архипов, Н. Беляєва, Н. Бібік, М. Морозов, Н. Морозова).

Розвитку пізнавальних інтересів дітей, як психолого-педагогічній проблемі, присвячено праці Л. Аристової, Ю. Бабанського, Н. Бібік, О. Буряка, Л. Виготського, Е. Голанта, Д. Ельконіна, М. Короткова, Г. Костюка, І. Лернера, В. Лозової, Л. Лохвицької, М. Марусинець, Н. Менчинської, Н. Морозової, В. М'ясищева, Н. Пророк, С. Рубінштейна, П. Торренса, В. Юркевича, П. Якобсона та інших учених.

У психолого-педагогічній літературі, науковцями (Н. Бібік, В. Бондаревський, О. Дусавицький, Т. Кобзева, Г. Щукина та ін.) визначено динаміку розвитку інтересу, яка включає в себе такі стадії: цікавість → допитливість → пізнавальний інтерес → теоретичний інтерес.

Стадії інтересу тісно пов'язані між собою й можуть співіснувати навіть на одному й тому ж рівні: діти переходять від зацікавленості до допитливості і далі – до розкриття причинно-наслідкових зв'язків. Ці стадії дозволяють визначити відношення дитини до предметів і явищ, ступінь їх впливу на розвиток особистості.

Із сказаного попередньо варто підкреслити, що цікавість виступає стимулом до пізнання нового, який обумовлений зовнішніми, новими обставинами, які привертають увагу дитини. О. Дусавицький порівнює цікавість з «феєрверком, який яскраво спалахує, але й швидко гасне» [4, с. 5]. Ця стадія характерна для дітей віком від 2 до 5 років. Цікавість набуває нових

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. якостей та перетворюється в допитливість. Допитливість характеризується активним прагненням проникнути за межі побаченого і супроводжується емоціями подиву, радістю від пізнання. Дитяча допитливість виявляється у запитаннях, вона характерна для дітей 4 – 5 років. Недаремно цей вік називають «чомучками».

Наступна стадія у динаміці розвитку інтересу – пізнавальний інтерес. Він відрізняється від попередніх стадій прагненням до розумової діяльності, до проникнення в сутність явищ, до самостійного пошуку вирішення ситуацій, проблем. Особливістю пізнавального інтересу є сам процес пізнання.

Варто підкреслити, що пізнавальні інтереси є запорукою майбутнього успішного навчання дітей у школі. З урахуванням цього, діагностична діяльність вчителя початкових класів є важливим інструментом психолого-педагогічного вивчення особистості дитини, рівня її навченості та вихованості, прогнозування динаміки розвитку дитини та професійного самовдосконалення педагога, чинником підвищення ефективності педагогічного процесу.

На нашу думку, діагностування пізнавальних інтересів дітей шестирічного віку є однією з найважливіших складових будь-якої педагогічної технології, невід'ємною частиною дидактичного процесу, засобом для аналізу освітнього процесу і визначення його результатів з метою їх удосконалення, оскільки вона є основою всієї навчально-виховної роботи з дітьми в період їх підготовки та навчання в початковій школі.

У сфері освіти психологи та педагоги забезпечені в тій чи іншій мірі діагностичним інструментарієм, який дозволяє виявити специфіку розвитку пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, уяви тощо), а також особливості особистості дитини дошкільного віку та молодшого школяра. Але, як показує спостереження за практичною діяльністю педагогів вони орієнтуються в сучасному спектрі діагностичних методик, тим не менш відчують недостатню компетентність у питаннях діагностування пізнавальних інтересів.

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.

Для виявлення пізнавальних інтересів та потреб старших школярів розроблені та науково обґрунтовані різнопланові психолого-педагогічні методики. Пропонуємо ті варіанти завдань, які адаптовані для дітей шестирічного віку, а саме для вивчення розвитку допитливості дитини пропонуємо використати методику «Казка» [5, с. 224] розроблену Н. Ганошенко, В. Юркевичем та методику «Запитати і вгадати» [6, с. 84] П. Торренса. За допомогою цих методик визначається рівень сформованості допитливості у дітей та здібності до ймовірного прогнозування.

Методика «Казка» (Н. Ганошенко, В. Юркевич)

Мета. Виявити рівень розвитку допитливості у дошкільників.

Хід проведення. Дитині пропонують послухати казку, з умовою, що необхідно вибрати одну казку з чотирьох: про сливу, яблуко, грушу або манго (останній об'єкт повинен бути незнайомий дитині). Дитину запитують, яку казку вона хоче послухати.

Обробка даних. Фіксується, чи обирає дитина казку про манго або хоча б запитує дорослого, що це таке, навіть бажаючи послухати казку про знайомий об'єкт. Передбачається, що інтерес до казки про незнайомий об'єкт показує на високий рівень розвитку допитливості.

Методика «Запитати і вгадати» (П. Торренс)

Мета. Виявлення рівня вираженості допитливості, чутливості до нового і невідомого, здібності до ймовірного прогнозування.

Матеріал. Картинка із зображенням якої-небудь ситуації.

Хід проведення. Дитині пропонується поставити питання до зображення, а також спробувати вгадати, що передувало цій ситуації (її причини) і що станеться далі (наслідки).

Обробка даних. Фіксується кількість і формулювання питань, що ставляться, у тому числі, що відбивають здатність дитини вийти за межі змалюваної на картинці ситуації. Це дає підстави для висновків про рівень допитливості. Дані конкретної дитини зіставляються з середніми показниками

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. обстежуваної групи. Висунення дитиною гіпотез відносно причин і наслідків подій свідчить про наявність здатності до ймовірного прогнозування.

Для виявлення спрямованості інтересів дітей пропонуємо методики «Вибір сюжетно-тематичних картинок» (Н. Пророк) [6, с. 90] та «Бесіда» (М. Марусинець) [6, с. 94]. За допомогою цих методик педагог може визначити діяльність (ігрова, навчальна, творча, трудова), якій надає перевагу дитина.

Методика «Вибір сюжетно-тематичних картинок» (Н. Пророк)

Мета. Виявлення спрямованості інтересів дітей.

Матеріал. Набір з 28 сюжетно-тематичних картинок – 7 серій по чотири різноманітні сюжети, що належать до 4 видів діяльності: ігрової, навчальної, творчої, трудової. Для хлопчиків і дівчаток готуються окремі комплекти з персонажами відповідної статті.

Хід проведення. Пропонується вибрати декілька карток (не менше семи), з розкладених на столі. Після вибору дитину запитують, чому вона вибрала ці картки.

Обробка даних. Оцінка спрямованості інтересів визначається на підставі двох параметрів:

- 1) вид діяльності, якій надається перевага;
- 2) обґрунтування вибору. Якщо дитина здійснює 4 і більше виборів на одну тему, вважається, що у неї домінують мотиви цієї діяльності.

Методика «Бесіда» (М. Марусинець)

Мета. Виявлення у дитини наявності пізнавальної мотивації, спрямованості її інтересів.

Хід проведення. Дитині задається наступний перелік питань (заздалегідь заучуються).

1. У які ігри любиш грати? Чому?
2. У що частіше граєш? Чому?
3. Чи є улюблена іграшка?
4. У які ігри ти з нею граєш?
5. Чим любиш займатися удома? А в дитячому саду?

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.

6. Яке заняття подобається? Чому?
7. Чи любиш ти розглядати (читати) книги?
8. Чи є вдома тварини? Які?
9. Чи доглядаєш ти за ними?

Обробка даних. Наявність пізнавального інтересу оцінюється за змістом відповідей на запитання 5, 6, 7, 9.

Методика визначення домінування пізнавального або ігрового мотиву в афективно-потребовій сфері дитини (Н. І. Гуткіна)

Дитину запрошують до кімнати, де на столиках виставлені звичайні, не надто привабливі іграшки та просять протягом хвилини розглянути їх. Потім експериментатор кличе її до себе і пропонує послухати казку. Дитині читають цікаву для її віку казку, яку вона раніше не чула. На самому хвилюючому місці читання переривається, і експериментатор запитує дитину, що їй в даний момент більше хочеться, пограти з виставленими на столиках іграшками чи дослухати казку до кінця.

Висновки. Діти з вираженим пізнавальним інтересом звичайно хочуть дослухати казку, а зі слабкою пізнавальною потребою надають перевагу ігровій діяльності. Але їхня гра має, як правило, маніпулятивний характер: то за одне візьмуться, то за інше.

Відповідно до існуючих рекомендацій (В. Бондар, К. Інгенкамп, С. Мартиненко, О. Митник, О. Проскура та ін.) методики, що застосовуються в роботі з першокласниками, мають відповідати не тільки меті дослідження, віковим особливостям учнів, а й бути короткочасними, оскільки довготривалі методики вимагають великих вольових зусиль від дітей, що можуть спричинити необ'єктивність отриманих даних. Вони мають відповідати встановленим психодіагностичним професійним стандартам, тобто бути надійними і валідними. Під надійністю ми розуміємо узгодженість результатів багаторазового використання методики щодо однієї групи тих, кого досліджують. Валідність – це другий основний критерій оцінювання якості методики, що вказує, наскільки повно вона вимірює те, що досліджується.

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.

Висновки. Таким чином, для успішної навчальної діяльності дітей у початковій школі, вчителю необхідно вміти визначати коло їх пізнавальних інтересів за допомогою діагностичних методик для подальшого планування освітньо-виховного процесу та індивідуальної роботи з кожним учнем.

У запропонованій статті зроблено спробу висвітлити орієнтовні методики діагностування пізнавальних інтересів дітей шестирічних учнів. Перспективним напрямом дослідження залишається питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до діагностування пізнавальних інтересів молодших школярів.

Література:

1. Закон України "Про освіту": За станом на 8 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 31с.
2. Указ Президента України № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
3. Проскура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками / О. В. Проскура. – К.: Освіта, 1998. – 196 с.
4. Дусавицкий А. К. Воспитывая интерес / Александр Константинович Дусавицкий. – М.: Знание, 1984. – 80 с.
5. Истратова О. Н. Психологическое тестирование детей от рождения до 10 лет / О.Н. Истратова. – Изд. 3-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2011. – 317 с.
6. Баранова Э. А. Диагностика познавательного интереса у младших школьников и дошкольников / Эльвира Авксентьевна Баранова. – СПб.: Речь, 2005. – С. 82 – 94.

References:

1. Zakon Ukrayiny "Pro osvitu": Za stanom na 8 hrud. 2006 r. / Verkhovna Rada Ukrayiny. – ofits. vyd. – K. : Parlam. vyd-vo, 2006. – 31s.
2. Ukaz Prezydenta Ukrayiny # 344/2013 «Pro Natsional'nu stratehiyu rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku». – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
3. Proskura O. V. Psykholohichna pidhotovka vchytelya do roboty z pershoklasnykamy / O. V. Proskura. – K.: Osvita, 1998. – 196 s.
4. Dusavytskyy A. K. Vospytyvaya ynteres / Aleksandr Konstantynovych Dusavytskyy. – M.: Znanye, 1984. – 80 s.
5. Ystratova O. N. Psykholohycheskoe testyrovanye detey ot rozhdennyaya do 10 let / O.N. Ystratova. – Yzd. 3-e. – Rostov n/D : Fenyks, 2011. – 317 s.
6. Baranova Э. А. Dyahnostyka poznatel'noho ynteresa u mladhshykh shkol'nykov y doshkol'nykov / Э'vyra Avksent'evna Baranova. – SPb.: Rech', 2005. – S. 82 – 94.